

(In)certitudinea aparenței, pace socială și bună investire a ”talanților” în instituția posesiei (*finis sollicitudinis*...)

Constantin Busuioc
Alexandru Cruceanu

Auri sacra fames! Avarus ipse miseriae causa est suae! Beati pauperes spiritu!¹

Motto: Dum spiro, spero!²

I. PRIMUM DIVIDAM

Expozeul nostru va debuta cu o corelare a unor articole din Codul civil român cu pilda talanților, spre a cristaliza aparența proprietății în relație cu ființarea posesiei, astfel încât să putem elabora o frescă detaliată a acestor două instituții juridice și realiza o consolidată contingență între respectivele instituții. Deși proprietatea se bucură nu doar de notorietate, ci și de securitate, instituția posesiei ființează, mult mai ludic, având chiar curajul de a săvârși un aparent hybris, de care este însă absolvită de drept, bucurându-se, am putea spune, de o naivitate juridică.

Lectura

Codul civil – vom expune câteva articole din Titlul VIII – Posesia:

Art. 916. Noțiune.(1) Posesia este exercitarea în fapt a prerogativelor dreptului de proprietate asupra unui bun de către persoana care îl stăpânește și care se comportă ca un proprietar.

(2) Dispozițiile prezentului titlu se aplică, în mod corespunzător, și în privința posesorului care se comportă ca un titular al altui drept real, cu excepția drepturilor reale de garanție.

Art. 917. Exercițarea posesiei. (1) Posesorul poate exercita prerogativele dreptului de proprietate asupra bunului fie în mod nemijlocit, prin putere proprie, fie prin intermediul unei alte persoane.

(2) Persoanele lipsite de capacitate de exercițiu și persoanele juridice exercită posesia prin reprezentantul lor legal.

Art. 919. Prezumția de posesie și prezumția de proprietate. (1) Până la proba contrară, acela care stăpânește bunul este prezumat posesor.

(2) Detenția precară, odată dovedită, este prezumată că se menține până la proba intervertirii sale.

(3) Până la proba contrară, posesorul este considerat proprietar, cu excepția imobilelor înscrise în cartea funciară.

¹ Blestemată fie ea setea de aur! Avarul este cauza propriei mizerii! Fericiți cei săraci cu duhul!

² Cât respir, sper! (Cicero)

Art. 935. Presumția de titlu de proprietate. Oricine se află la un moment dat în posesia unui bun mobil este prezumat că are un titlu de dobândire a dreptului de proprietate asupra bunului.

Art. 936. Opozabilitatea față de terți. Cu excepția cazurilor prevăzute de lege, posesia de bună-credință a bunului mobil asigură opozabilitatea față de terți a actelor juridice constitutive sau translativ de drepturi reale.

Art. 938. Buna-credință. (1) Este de bună-credință posesorul care nu cunoștea și nici nu trebuia, după împrejurări, să cunoască lipsa calității de proprietar a înstrăinătorului.

(2) Buna-credință trebuie să existe la data intrării în posesia efectivă a bunului.

Art. 942. Proprietatea bunului găsit. (1) Bunul mobil pierdut continuă să aparțină proprietarului său.

(2) Găsitorul bunului este obligat ca, în termen de 10 zile, să îl restituie proprietarului ori, dacă acesta nu poate fi cunoscut, să îl predea organului de poliție din localitatea în care a fost găsit. Acesta are obligația de a păstra bunul timp de 6 luni, fiind aplicabile în acest sens dispozițiile privitoare la depozitul necesar.

(3) Organul de poliție va afișa la sediul său și pe pagina de internet un anunț privitor la pierderea bunului, cu menționarea tuturor elementelor de descriere a acestuia.

Art. 943. Proprietatea asupra bunului găsit în loc public. Dacă bunul a fost găsit într-un loc public, el va fi predat, pe bază de proces-verbal, persoanei care deține un titlu, altul decât titlul de proprietate publică, asupra locului respectiv. În termen de 3 zile de la data preluării bunului pierdut, această persoană este obligată să îl predea, pe bază de proces-verbal, organelor de poliție din localitate. În același termen, anunțul menționat la art. 942 alin. (3) se va afișa la locul unde a fost găsit bunul.

Art. 946. Drepturile asupra tezaurului găsit. (1) Tezaurul este orice bun mobil ascuns sau îngropat, chiar involuntar, în privința căruia nimeni nu poate dovedi că este proprietar.

(2) Dreptul de proprietate asupra tezaurului descoperit într-un bun imobil sau într-un bun mobil aparține, în cote egale, proprietarului bunului imobil sau al bunului mobil în care a fost descoperit și descoperitorului.

(3) Dispozițiile prezentului articol nu se aplică bunurilor mobile culturale, calificate astfel potrivit legii, care sunt descoperite fortuit sau ca urmare a unor cercetări arheologice sistematice, și nici acelor bunuri care, potrivit legii, fac obiectul proprietății publice.

Summa – rezumatul textului

Posesia trebuie privită ca o simulare a proprietății și a realității esenței acesteia. Totuși, proprietatea reprezintă doar un vâl, o metaforă, o metopă fațadică, în spatele căruia se încheagă adevărul. Mai mult, într-o altă viziune, simulația proprietății poate arăta inexistența adevărului anterior amintit, posesia fiind, deci, o substituție a adevărului și a veritabilității proprietății.³

Pentru a analiza posesia trebuie să stabilim o relație între ea însăși și proprietatea veritabilă, deoarece această relație ar permite un studiu comparativ în esență și, de asemenea, o reanimare a aspectelor comprehensive. Având în vedere trecerea timpului, obiceiurile locurilor, mixtiunea aculturală se poate observa consolidarea plastică, de tip sculptural, a celor două instituții. Dar sculpturile plastice sunt un manifest al încrîptării, chiar un bing-bang intelectual exterior neputând să pătrundă mintea artistului modelator.

Cu toate acestea, dacă nu față de chiar actanții principali (posesori sau, după caz, proprietari), cel puțin față de spectatorii socialului, terții, prin uz și operaționalizare, instituțiile întrec valoarea relativă, șanjabilă, căpătând parfum de existență și stăruință. Cu

³ Codrin Codrea, *Frusta et fragmina. Essays on European Law*, Hamangiu, București, 2019, p. 78

această ocazie, se cuvine a se face distincția între aparenta proprietate (respectiv posesia) și alter ego-ul ei mecanizat, automatizat, industrializat, redat de apelarea excesivă la această instituție într-o societate consumeristă, aducându-se constant, într-un mod avangardist, modificări asupra acestor instituții (care nu mereu sunt prolifiche, cu riscul de a supăra pe unii sau alții).

Posesia și aparenta proprietății (precum și mixtiunea dintre cele două) pot fi privite ca o falsă, chiar fariseică, reprezentare a unei boli. Există două posibilități tartufe de scenografiere a acțiunii maladiei. Pentru a clarifica instituția posesiei și proprietatea aparentă putem privi cele două stări de fapt ca o înscenare a unei boli. Prima posibilitate se referă la disimularea, negarea stării de sănătate. Cu toate acestea, *per a contrario sive a contrario sensu*, tot prin negare se poate demonstra sănătatea, principiile realității nefiind afectate. În schimb, cea de-a doua posibilitate se referă la simularea bolii prin jocul reprezentativ al unor simptome, ceea ce va naște dificultăți pentru cel interesat să descopere adevărul: realitatea imediată va deveni, precum spune și Blecher, o irealitate imediată, cu întâmplări aparte. Translativ, persoana în cauză va fi bolnavă, se va transforma într-un bolnav, va trăi boala pentru a-și realiza scopul.⁴

Trebuie luat aminte de strictețea în diversitate a legii. Dreptul, încă de demult, reglementează atent o sumă de aspecte. Cu toate acestea, detaliile asemănătoare unui orar elvețian nu interzic aparențe și simulări faptice, ale realității. Deși există aparențe, adevărul primează, idealul fiind căutarea sa.

II. SECUNDUM PONAM CASUM

A doua etapă a acestei comunicări este reprezentată de debutul hermeneuticii. În acest scop, se va crea o relație între rigurozitatea textului și realitatea înconjurătoare, făcându-se o raportare la parabola biblică a talanților, identificată în Evanghelia după Matei, capitolul al XXV-lea, versetele de la 14 la 30.

Lectura

Zis-a Domnul pilda aceasta: un om oarecare, plecând departe, și-a chemat slugile și le-a dat pe mână avuția sa. Unuia i-a dat cinci talanți, altuia doi, iar altuia unul, fiecăruia după puterea lui, și a plecat.

Îndată mergând, cel ce luase cinci talanți a lucrat cu ei și a castigat alți cinci talanți. De asemenea, și cel cu doi a castigat alți doi. Iar cel ce luase un talant s-a dus, a săpat o groapă în pământ și a ascuns argintul stăpânului său.

După multă vreme a venit și stăpânul acelor slugi și a făcut socoteala cu ele. Și, apropiindu-se cel care luase cinci talanți, a adus alți cinci talanți, zicând: Doamne, cinci talanți mi-ai dat, iată alți cinci talanți am câștigat cu ei. Zis-a lui stăpânul: Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria domnului tău. Apropiindu-se și cel cu doi talanți, a zis: Doamne, doi talanți mi-ai dat, iată alți doi talanți am câștigat cu ei. Zis-a lui stăpânul: Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria domnului tău. Apropiindu-se apoi și cel care primise un talant, a zis: Doamne, te-am știut că ești om aspru, care seceri unde n-ai semănat și aduni de unde n-ai împrăștiat și, temându-mă, m-am dus de am ascuns talantul tău în pământ; iată, ai ce este al tău. Și răspunzând, stăpânul său i-a zis: Slugă vicleană și lenesă, știai că secer unde n-am semănat și adun de unde n-am împrăștiat? Se cuvenea, deci,

⁴ Codrin Codrea, „Error communis facit jus via Baudrillard –the Complicity between Law and Simulacra”, în *Hermeneia Journal of Hermeneutics, Art Theory and Criticism*, Nr. 15, 2015, pp. 145-157.

ca tu să dai banii Mei schimbătorilor de bani, și eu, venind, aş fi luat ce este al meu cu dobândă. Luaţi, deci, de la el talantul şi daţi-l celui care are zece talanţi. Căci tot celui ce are i se va da şi-i va prisosi, iar de la cel ce n-are şi ce are i se va lua. Iar pe sluga netrebnică aruncaţi-o în întinericul cel mai din afară. Acolo va fi plângerea şi scrâşnirea dinţilor.

Acestea zicând, a strigat: Cel ce are urechi de auzit, să audă!

Summa – rezumatul textului

Este lesne de înţeles faptul că stăpânul, proprietarul talanţilor este reprezentat de Dumnezeu. Simbolic, ucenicii cărora li se înmânează talanţii suntem noi, oamenii, care ar trebui să ascultăm de chemarea divină. Având în vedere jerta lui Dumnezeu, precum şi kenoza, se poate observa că Acesta se dedică întru totul nouă. Deci, el ne va dăru şi anumite valori, talanţi, care reprezintă darurile divine. Dacă le vom fructifica, vom ajunge „unde nu este durere, nici întristare, nici suspin”. În schimb, odată cu ignorarea lor, rezultatul este uşor de înţeles: „plângerea şi scrâşnirea dinţilor”.

Pentru a explica mai bine aparenţa proprietăţii în raport cu instituţia posesiei, putem să introducem capitolul dedicat posesiei din Codul civil în aspectul practic al pildei talanţilor. În acest sens, un *verum dominus* lasă anumite bunuri slujitorilor săi, sub forma unei posesii utile, astfel încât aceştia să valorifice bunurile pentru amfitrionul lor. Cu toate acestea, având în vedere dorinţa de fructificare a aspectului pecuniar, precum şi, încriptat, a aspectului moral, stăpânul va avea dorinţa de a pedepsi ucenicul care, deşi a avut oportunitatea de a se bucura de prerogativele dreptului de proprietate, în baza posesiei (exercitând elemntul intelectual şi volitiv *animus domini* şi profitând de o prezumţie de proprietate⁵, posibilitatea refuzului de la bun început potenţând exprimarea consimţământului), se prevalează de obligaţiile sale, asumate prin consimţământ şi ascunde ceea ce i-a fost lăsat în posesie, dând posibilitatea lui *verum dominus* de a deveni extrem de vindicativ, având în vedere trăsăturile arghirofile ale acestuia.

În acest sens, vom avea în vedere tratarea proprietăţii aparente a ucenicilor, dar şi comportamentul deviant al ultimului asociat. În acest mod, ne propunem să clarificăm eventuale dileme care se pot naşte cu privire la statutul şi comportamentele lui *verum dominus*, precum şi ale asociaţilor săi. Erau aceştia proprietari în adevăratul sens al cuvântului, erau posesori sau s-au limitat la a fi doar detentori precari?

III. TERTIUM HISTORIA REGULAE EXPLORABO

În al treilea rând, vom cerceta speţa adusă la cunoştinţă prin prisma istoriei, stabilind evoluţia posesiei, modificările care au survenit în timp asupra acestei instituţii. Ulterior, vom analiza hermeneutic noţiunea de proprietate aparentă.

În dreptul roman posesiunea nu era privită ca o „stare de fapt a bunurilor”, ci faptul de-a exercita într-o manieră efectivă una sau mai multe dintre prerogativele „stăpânirii”, deci, de a dispune în mod efectiv de bun, indiferent de faptul că cel care exercită respectivele „puteri” este în acelaşi timp proprietar ori nu.

⁵Gabriel Boroi, Carla Alexandra Anghelescu, Bogdan Nazat, *Curs de drept civil. Drepturi reale principale*, Ediţia a 2-a, Hamangiu, Bucureşti, 2013, p. 238

Când posesiunea se juxtapune la proprietate, sistemul de apărare conceput în dreptul roman pentru proprietarul-posesor este unul total, opozabilitatea dreptului fiind una universală⁶.

Deci, observativ, putem spune că din globul puterii de drept (în care șade proprietatea) decurge puterea de fapt. Or, în această împrejurare se pot distinge două situații atipice: una în care posesorul nu este proprietarul bunului și una în care proprietarul nu este posesor. Notabilă este apariția ulterioară a unor probleme în natura diferențierii aparenței de „lucrul în sine”. Perturbarea păcii sociale i-a timorat pe jurisconsulții Epocii Clasice și, pe cale de consecință, atunci când între dispunătorul factice de bun și reclamantul unui drept de proprietate se derula un conflict juridic, a fost preferat posesorul până în momentul soluționării definitive a conflictului, deoarece posesia s-ar fi putut surpa sub invocarea de către oricine a dreptului de proprietate⁷.

Codul civil român actual a conferit posesiei, din aceleași rațiuni, o protecție mai mare.

Elementele posesiunii în dreptul roman erau *corpus* (ceea ce nu reprezenta raportul în materialitate cu bunul așa cum se regăsește în accepțiunea modernă a „corpus”, deoarece vechii romani foloseau uneori părți din bunurile posedate pentru a desemna un act întreg de putere asupra acestora), *animus dominantis* (desemnând intenția de a posedea pentru sine, sub o aparență proprietate) și *titulus* (reprezentând „baza legală” a posesiei)⁸.

În ceea ce privește proprietatea aparentă, acesteia nu îi este dăruită o reglementare anume în Codul civil (nici în cel prezent, nici în formele anterioare acestuia), trebuind ca practicianul să se interpreteze logic și terminologic anumite articole spre a înțelege această formă aparte, dar și să coreleze anumite articole pentru a ajunge la o finalitate comprehensivă.

Încă din dreptul roman, proprietatea aparentă putea fi pusă pe seama dictonului „Error communis facit jus”, care, deși nu se referă în mod direct la aparența proprietății, poate să o clarifice. Este relevantă în conflictul dintre titularul veritabil și titularul aparent, pentru a lua formă și a reglementa dreptul eroarea trebuind să fie comună și invincibilă. Relevant este art. 17 din Codul civil., care, pe lângă creionarea caracterului excepțional al acestei teorii, determină și fundamentul aparenței, respectiv credința comună și invincibilă. Astfel, se pot analiza atât situația juridică a proprietarului aparent, cât și dobândirea legitimă a dreptului de proprietate.⁹

Deoarece proprietarul aparent este un *non dominus*, efectul achizitiv (al proprietății integrale) este împiedicat în baza principiului *Nemo plus juris ad alium transfere potest, quam ipse habet* („Nimeni nu poate să transfere mai multe drepturi decât are sau ceva ce nu are”). Așa, proprietarul aparent nu poate transfera dreptul de proprietate altui terț, deoarece însuși dreptul de proprietate nu este al său, neputând, implicit, să dispună de acesta. În schimb, întrunind un just titlu, precum și alte elemente de fapt (deci, în urma unor operații mai sofisticate, care s-au modernizat în timp), se poate vorbi de un fapt juridic cu o structură complexă, de un act juridic propriu-zis, dar și de operațiunea aferentă acestuia. Prin urmare, proprietatea aparentă presupune că terțul dobânditor a încheiat actul respectiv cu un *non dominus* (proprietar aparent), ceea ce determină ca temeiul dobândirii dreptului de proprietate nu poate fi justul titlu, de unde și nevoia reglementării proprietății aparente.

În ceea ce privește aplicația practică propusă, nu se poate, deci, vorbi decât abstractizând despre o proprietate aparentă. *Stricto sensu*, talanții reprezentau o valoare pecuniară, un mod de ființare a valutei, un simbol economic. În felul acesta, nu putem vorbi

⁶ Valerius M. Ciucă, *Drept roman. Lecțiuni*, vol. I, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2014

⁷ *Ibidem*

⁸ *Ibidem*

⁹ Rodica Constantinovici, Ioan Macovei, Flavius-Antoniou Baias, Eugen Chelaru, *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, Editia 2, Ch. Beck, București, 2014

de proprietate aparentă în sens strict asupra talanților, deoarece nu se întrunește cerința proprietății asupra unui bun imobil. Cu toate acestea, din nou, abstractizând, gândind diferit și elaborând noi ipoteze, putem expune că stăpânul poate transmite un drept de proprietate și asupra unor bunuri mobile, spre a fi fructificate atât timp cât acesta nu are această posibilitate, ducându-se „departe”.¹⁰

În cele ce urmează, vom aborda proprietatea aparentă în lumina unei ipoteze abstracte, interpretate indirect din alegoria talanților. În acest sens, în ciuda faptului că a primit talanții, îl mai putem considera pe cel de-al 3-lea ucenic un proprietar aparent sau va deveni el un posesor¹¹? Vom analiza speța și din perspectiva terțului dobânditor, pentru a ilustra această distincție.

În sens practic, nu putem vorbi despre o proprietate aparentă dacă nu există un titlu just, deci un act juridic generator de drepturi și obligații, date fiind manierele în care se transmit și se dobândesc bunurile în cazul de față (ele putând varia, cu titlu de exemplu: donație, remitere materială, chiar uzucapiune, etc.). Pentru a exista un titlu just, trebuie să existe și un aspect oneros, deci, o ipostază încărcată pecuniar. Dacă stăpânul ar fi înstrăinat cu titlu oneros bunurile, s-ar fi putut vorbi și despre un titlu just. Pentru a sprijini imposibilitatea proprietății, ne vom raporta la titlul oneros. În conflictul dintre terțul dobânditor și adevăratul proprietar, câștig de cauză ar avea terțul doar dacă ar dori să evite un prejudiciu, nu și când ar dori să conserve un câștig, titlul fiind atunci gratuit. Astfel, având în vedere scopul valorificării talanților, dar și remiterea cu titlu gratuit, nu putem să ridicăm ucenicii la gradul de proprietari, nici măcar în aparență, deoarece stăpânul le dăruiește valorile sale, nu le transferă în baza unui titlu oneros.

Mai mult, nu trebuie să confundăm raporturile dintre terțul dobânditor și proprietarul aparent cu raportul dintre terțul dobânditor și proprietarul veritabil, teoria aparenței invocându-se de către terțul dobânditor împotriva proprietarului direct al bunului, deci, fără ca acesta să își fi dat seama la data încheierii tranzacției cu cel aparent, împotriva proprietarului propriu-zis, în cazul de față, stăpânul talanților.

Evolutiv, având în vedere clarificarea adusă asupra statutelor proprietarului și ale terților, ce sunt ucenicii, asociații săi, cei cărora le înmânează valorile sale? Se poate lesne observa că primii doi colaboratori sunt posesori, exercitând o posesie utilă, încercând să fructifice pe cât posibil bunurile stăpânului lor. Mai mult decât atât, buna-credință cu care primele două persoane valorifică bunurile reprezintă încă un argument pentru a sprijini posesia și utilitatea ei. Astfel, proprietarii aparenți (formal) sunt, în fapt, posesori. Ei exercită atât elementul *corpus* (dețin bunul palpabil), dar și elementul *animus domini*. Cf.art. 913 alin. (3) din Codul civil, posesorul este prezumat proprietar până la proba contrară, oferindu-i-se privilegiul statutului. Cu toate acestea, cea de-a treia slugă ar putea fi considerată mai puțin decât atât, un detentor precar sau nici măcar atât, dat fiind gestul său de prevalare de bun, prin îngropare.

Dacă primii ucenici exercită atributele dreptului de proprietate, față de terți vor avea o stare de aparenți proprietari, cel puțin din punct de vedere perceptiv, psihologic. În schimb, „sluga vicleană” nu desfășoară activități ce ar putea decurge din posesie. Din contră, în loc să ajute societatea să evolueze prin consolidarea de relații, fie ele și de ordin pecuniar, nu doar că defavorizează societatea, dar nesocotește și posibilitatea de a se comporta ca un deplin proprietar, îngropând bunul, deci, alegoric, trimițând valorile lui *verus domini* către „plângerea și scrâșnirea dinților”. El va lăsa bunul pradă celor răi, scopul lor fiind „să fure, să

¹⁰Biblia, Noul Testament, Matei, 25, 14

¹¹Valeriu Stoica, *Drept civil. Drepturi reale principale*, Ediția a 3-a, C.H. Beck, București, 2017, p. 420

înjunghie și să piardă”¹². Batjocorind utilitatea posesiei, sluga din urmă nu doar că nu poate fi proprietar aparent, dar nu ar trebui considerat nici măcar posesor¹³.

IV. QUARTUM COMPARABO

În al patrulea rând, orizontal, se va alcătui o analiză comparativă, prin raportare la alte texte civile, în special din dreptul străin, dar și din legislația juridică românească de demult, care au scopul de a releva diferențe între instituții și sisteme de drept¹⁴, finalitatea fiind reprezentată de înțelegerea textului¹⁵.

Etimologic, termenul de posesie ar proveni din latinescul *possessio*, -onis, el însuși derivat din *possideo*, -ere. Îi sunt atașate trei posibile accepțiuni. Prima se referă la termenul *pois*, -is, -e, care înseamnă „apt, capabil, investit cu o putere, puternic”. La acesta se adaugă termenul *sedeo*, -ere care semnifică faptul de „a fi așezat, stabilit asupra unui lucru, a unui bun”, sugerând în acest fel un raport de fapt. A doua accepțiune, care nu este primită în prezent, dar care este sugestivă, arată că termenul ar proveni din latinescul *ped*, -edis, care se traduce prin „picior”, la care se adaugă *sedeo*, -ere, rezultând o noțiune care sugerează ideea de „a ține (un lucru) sub picior”. În fine, a treia accepțiune sugerează importanța intenției, ca element al posesiei, în sensul în care termenul provine din latinescul *proprius*, -a, -um, adică „al său”, la care se adaugă termenul *sedeo*, -ere, care ar însemna „a accepta bunul ca fiind al său, a-l considera ca fiind al său”.¹⁶

În legislația românească, Codul Calimach reglementa posesia în art. 407, care spune că atunci când „țitorul unui lucru voește și are scop să-l ție ca pe un lucru drept al său, atunci se numește stăpânitorul aceluia lucru”

În Codul civil român de la 1864, se făcea precizarea că posesia este un fapt și se vorbea despre o *stare de fapt* prin definiție: „Posesia este deținerea unui lucru sau folosirea de un drept, exercitată, una sau alta, de noi înșine sau de altul în numele nostru.”¹⁷ Doctrina a criticat această definiție din cauza câtorva formulări care creau mici similitudini cu alte instituții de drept civil în vigoare. Termenul *deținere* trimite cu gândul la deținerea precară, or detentorul precar nu deține bunul pentru el, ci pentru o altă persoană. De asemenea sintagma *folosirea de un drept* ar putea crea confuzii între posesia ca stare de fapt și existența unui drept.¹⁸

În Canada, potrivit art.921, Codul Civil din Québec, „posesia reprezintă exercitarea în fapt, de către posesorul însuși sau prin intermediul unei alte persoane, a unui drept real al cărui titular intenționează să devină”¹⁹. Aici textul nu face referire strict la dreptul de proprietate, ci la toate drepturile reale. În cheia formulării generale se poate trage concluzia că sunt incluse și drepturile reale de garanție.

În dreptul francez, art. 2255 C.civ. prevede că „posesia înseamnă a deține sau a ne bucura de un lucru sau de un drept pe care le avem sau pe care le exercităm prin noi înșine sau

¹² Biblia, Ioan, 10, 10

¹³ Valeriu Stoica, op. cit., p. 421

¹⁴ Andra Iftimiei, *Drept comparat și sisteme juridice contemporane*, Universul Juridic, București, 2018, p. 35

¹⁵ Ioan Craiovan, *Tratat de teoria generală a dreptului*, Ed. a 3-a, Universul Juridic, București 2015, p. 285

¹⁶ Claudiu Dragusin, *Comentariile Codului Civil. Posesia. Uzucapiunea*, Hamangiu, București, 2012

¹⁷ Valeriu Stoica, op. cit.

¹⁸ *Ibidem*

¹⁹ Art. 921 C. civ. Québec: „La possession est l'exercice de fait, par soi-même ou par l'intermédiaire d'une autre personne qui déient le bien, d'un droit réel dont on se veut titulaire”.

prin intermediul altei persoane care le exercită în numele nostru”.²⁰ Varianta franceză face referire atât la bunuri, cât și la drepturi și este mai puțin precisă, deschizând posibilitatea unei interpretări mai largi decât varianta Codului civil din Québec.

În dreptul italian, posesiunea poartă următoarea definiție: „...puterea asupra lucrului care se manifestă printr-o activitate corespunzătoare exercițiului dreptului de proprietate sau al altui drept real. Posesia se poate exercita direct sau prin intermediul altuia, care are doar detenția asupra bunului”²¹.

V. QUINTUM COLLIGAM

Deși hermeneutica și exegeza sunt două concepte distincte, două moduri diferite de interpretare a lucrurilor, nu este exclusă posibilitatea ca cele două modalități să se împletească. În cea de-a cincea etapă se va conferi textului o analiză din prisma a 3 concepte: littera, sententia și sensus.

Littera – analiza gramaticală

Una din modalitățile de interpretare a situațiilor juridice este reprezentată de interpretarea gramaticală, care presupune descifrarea semnificației textului în baza observării la nivel lingvistic. Mai exact, se identifică cum a fost acesta alcătuit, ce canal s-a folosit, care este codul și, în final, care este mesajul textului în cauză.

În fapt, din punct de vedere gramatical, textul nu este greu de interpretat. Elementul principal este acela al aparenței. Aparența se bazează pe principiul *Error communis facit jus*, care este construit pe buna-credință și pe eroarea comună și invincibilă a societății. În acest sens, posesia se fundamentează, precum am menționat anterior, în alte argumente, pe elementul material, *corpus*, dar și pe elementul intelectual, *animus domini*, *animus possidendi* sau *animus rem sibi habendi*²². În felul acesta, elementul psihologic poate fi divizat sub două aspecte: conștiința dobânditorului, dar și conștiința întregii comunități. Este drept că, efectiv, elementul psihologic se exercită doar de către posesor, dar o valoare importantă pentru înțelegerea instituției o are și percepția comunității asupra modului de detenție a celor trei asociați ai stăpânului²³. Aceasta deoarece, dacă nu ar exista societatea, nu ar exista nici dreptul, acesta fiind constituit pentru a reglementa, în principal, relațiile dintre membrii unui grup, în baza dictonului *Ubi societas ibi jus!*.

În sens practic însă, eroarea poate să nu vizeze întreaga comunitate, fiind dificil să propagăm informația cu privire la o anumită stare juridică în întreaga lume, putând spune că este chiar acceptată o dezinformare în drept, dar nu în sensul lipsirii, a forțării la necunoscut, ci în sensul de neîncărcare și neaglutinare a raporturilor sociale cu informații care, pentru unele părți, ar putea fi stresante sau nefolositoare. Excepțional, este normal ca persoana care se află în locul dobânditorului să fie victima erorii respective, neangajându-se implicarea întregii sfere de actanți sociali. Acest argument își găsește, în practică, un grad mai ridicat de relevanță.

Mai departe, în ceea ce privește interpretarea gramaticală, putem analiza și gradul de

²⁰ Art. 2255 C. civ. fr.: „La possession est la détenion ou la jouissance d’une chose ou d’un droit que nous tenons ou que nous exerçons par nous-mêmes, ou par un autre qui la tient ou qui l’exerce en notre nom”.

²¹ Art. 114 C. civ. it.: „Possesso. Il possesso è il potere sulla cosa che si manifesta in un’aività corrispondente all’esercizio della proprietà o di altro diritto reale. Si può possedere direttamente o per mezzo di altra persona, che ha la detenzione della cosa”.

²² Gabriel Boroi, Carla Alexandra Anghelescu, Bogdan Nazat, op. cit., p. 238

²³ Valeriu Stoica, op. cit., p. 425

aplicare a erorii, mai elocvent, utilitatea acesteia. Având în vedere principiul marginalității utilității, care vizează dozajul și, ulterior, în funcție de acesta, satisfacția subiectului, putem declara că eroarea trebuie să aibă efectivitate, adică să producă efecte de anumite întinderi. Dacă pentru dobânditor efectivitatea erorii este o condiție *sine qua non*, în ceea ce privește comunitatea care ia act de aparență, eroarea poate fi și doar potențială. Dar, dacă eroarea nu ar avea efectivitate, nu ar putea fi posibilă coagularea, omogenizarea lui *Error communis facit jus*.²⁴

Nu în ultimul rând, în ceea ce privește acest argument, o altă frescă pe care eroarea trebuie să o expună este caracterul obligatoriu, invincibil. Acesta se referă la imposibilitatea societății de a afla adevărul, fiind, deci, în relație cu conceptul de comunitate. Nu doar terțul dobânditor, ci și cei care se află alături de el în societate nu trebuie să cunoască veridicitatea din spatele actului juridic. Invincibilitatea erorii este reprezentată de circumstanța în care nici măcar cel mai puternic om al societății (nu din punct de vedere fizic, ci din punct de vedere al atribuțiilor sale, dar și al intelectului său) nu poate să descopere ce se află dincolo de ipostaza iluzorie a proprietății, adică să descopere ființarea propriu-zisă, să se dezică, astfel, de constrângerea peșterii și a focului veșnic.²⁵

Sintetic, în acest fel, cele două caractere ale erorii se îmbină pentru a consolida aparența.

În altă ordine de idei, se poate analiza exegetic și modelul talanților. Se poate observa că, precum orbirea este împotriva vederii, cum boala psihică se răzvrătește împotriva înțelepciunii, cum ura este în antiteză cu sentimentul cald, la fel și valorile morale și pecuniare creează un set de diferențe în societate: atât în societatea lumească, pământească, cât și în societatea ulterioară vieții biologice. Dacă valorile pecuniare își găsesc finalitatea odată cu decesul nostru, devenind relevantă dorința lui Alexandru Macedon de a fi înhumat cu mâinile afară, valorile morale își găsesc scopul abia după ființarea biologică. Dumnezeu oferă daruri nemuritoare, spre a fi valorificate pentru o viață nemuritoare, care va veni prin verdictul Judecății de Apoi, ne arată pilda²⁶. Trebuie insistat asupra faptului că Mântuitorul a denumit în mod expres darurile lui Dumnezeu „talanți”, ca să arate cu câtă dărnicie a înzestrat milostivul Ziditor pe fiecare din făpturile Sale. Atât de mari sunt aceste daruri, că fie numai și unul singur îi e omului de ajuns pentru a se mântui, unii teologi spunând că, dacă omul ar aplica fie și numai una din învățăturile acestei pilde, tot ar putea să ajungă la absolutul vieții.

Sententia – acest aspect va fi dezvoltat prin contextualizare, prin practică

Nu este greu de achiesat la concepția că însuși textul oferit drept suport reprezintă o contextualizare a aparenței proprietății și a posesiei, deoarece, deși criptic, la prima vedere, acesta poate reprezenta, cu mici modificări, un caz cu o specială încărcătură (juridică, psihologică, poate chiar filosofică).

O opinie cu privire la acest punct poate fi reprezentată de contextul dobândirii proprietății, conform art. 937 și art. 938 din Codul civil, ele reprezentând un soi de excepție de la regula proprietății aparente, care, totuși, nu se poate concretiza. Cu toate acestea, încheierea unui act juridic civil care are ca obiect un bun mobil cu un neproprietar poate avea efect achizitiv. În această privință, efectul achizitiv se împarte, la rândul său, în două ipostaze: dobândirea ca urmare a desesizării voluntare a proprietarului de bunul său mobil [episod reglementat de art. 937 alin. (1) din Codul civil], respectiv dobândirea dreptului de proprietate ca urmare a desesizării involuntare a proprietarului de bunul său mobil [reglementată în art. 937 alin. (2)]. Desesizarea voluntară are ca efect transmiterea bunului și pe cale de consecință

²⁴Codrin Codrea, *Frusta et fragmina. Essays on European Law*, Editura Hamangiu, București, 2019.

²⁵ *Ibidem*

²⁶Nicolae Velimirovici, *Predici*, Editura Ileana, Ediția a 2-a

pierderea elementului *corpus*, ca urmare a manifestării de voință a proprietarului, în timp ce desesizarea involuntară se produce independent de manifestarea de voință a proprietarului, ca urmare a unor fapte precum pierderea sau furtul.²⁷

Sensus – decriptarea mesajului

Deoarece posesorul exercită doar anumite fragmente, atribuții ale dreptului de proprietate, el trebuie să cunoască faptul că mereu îi este subordonat adevăratului proprietar, lui *verum dominus*. Poziția lui va înceta să existe abia când proprietarul va lansa și pune în practică ideea de a retrage atributele dreptului de proprietate sau odată cu renunțarea voluntară a acestuia la calitatea de posesor (bineînțeles, există și excepții). Cu toate acestea, posesia trebuie să fie o stare asumată și activă, altfel nu am putea ajunge la forța dreptului de proprietate, pripindu-ne²⁸.

Relevanță întâlnim în fața actorilor justiției. În acest sens, dacă posesorul nu întreprinde o activitate rațională, ducând posesia în precaritate, cei interesați, în frunte cu proprietarul, pot să tragă la răspundere posesorul neglijent. Trăsătura comună dintre proprietatea aparentă și pilda talanților este reprezentată de insuficiența unei activități concrete. Dacă posesorul aparent proprietar și ucenicul din urmă nu ar desfășura un comportament caniv, dezolat, pripit, ar putea ajunge la starea supremă, de proprietate propriu-zisă (fie prin remitere, moștenire, uzucapiune, etc.), putându-se bucura cu adevărat de siguranța și concretețea dreptului de proprietate.

Cu atât mai mult, având în vedere prerogativele expuse, *verum dominus* nu încredințează aceste aspecte ale dreptului de proprietate unor slugi sau unor sclavi, ci unor asociați care au deplinătatea de a administra riguros și rentabil ceea ce le este oferit, conform statutului lor. În plus, *verum dominus* oferă, în mod rațional, slujitorilor săi puteri de o anumită întindere, care variază după caz, astfel încât să nu fie inițiați întru totul, în bloc, seismic, în proprietate. În felul acesta, dacă li s-ar conferi toate prerogativele dreptului de proprietate, ei ar putea să perturbe serenitatea socială, neavând cunoștințe aprofundate de administrare a dreptului de proprietate, de unde și oferta progresivă.

În ceea ce privește valoare pecuniară a talanților, aceasta este foarte întinsă. Matei alege această unitate de măsură pentru a ilustra caracterul încărcat al bunurilor oferite. Analogic, translativ, se poate creiona o comparație. Este facil de înțeles că atribuțiile foarte întinse ale posesorului pot fi comparate cu puterea talanților. Astfel, dacă talanții puteau cumpăra, la acea vreme, chiar și inimaginabilul, posesia conduce către absolut, adică spre proprietate.

Un alt argument care să sprijine această ipoteză este reprezentat de finalitatea parabolei. Deși ucenicul leneș a fost pedepsit pentru curajul de a săvârși un *hybris*, primul ucenic ajunge, este drept, după numeroase eforturi și „munci”, la absolut, adică la starea de proprietar, lui conferindu-i-se, prin remitere, proprietatea absolută asupra talantului²⁹.

VI. SEXTUM OPPONAM ET QUAESTIO

În această penultimă etapă vom cerceta posibilele obiecțiuni la raționamentul implicat de text și vom încerca a lămuri contradicțiile după metoda dialectică ce este consacrată de triada:

²⁷Rodica Constantinovici, Ioan, Macovei, Flavius-Antoniou Baias, Eugen Chelaru, *op. cit.*, p. 755

²⁸Vasile Mihoc, *Predici exegetice la duminicile de peste an*, Ed. Sophia, 2001, p. 136

²⁹Pierre Bonnard, *L'Évangile selon Matthieu*, Delachaux et Niestlé, Paris, 1963, p. 363

- ❖ *teză – pro auctoritas;*
- ❖ *antiteză – contra auctoritas;*
- ❖ *sinteză – dicta sive concordia discordantium sive conjunctio oppositorum.*

Pro auctoritas (teza)

Posesiunea este reglementată de art. 916 Cod Civil drept exercițiul *de facto* al prerogativelor dreptului de proprietate asupra unui bun de către persoana care îl stăpânește și care se comportă ca un proprietar.

În acord cu exigențele demonstrațiilor anterioare nu poate fi tăgăduită importanța unei astfel de instituții de drept civil, dat fiind interesul pe care îl prezintă sub aspect procesual.

Textul articolului 919 Cod Civil instituie o prezumție relativă atât în matca posesiei, așa cum reiese din alin. (1) („acela care stăpânește bunul este prezumat posesor”), cât și în cea a titlaturii asupra dreptului de proprietate (astfel că cel de-al III-lea alineat pomeneste despre posesor ca fiind prezumat proprietar până când această aparență este răsturnată). Pesemne, influențele romaniste preluate de legiuitorul român sunt de bun augur și vin în preîntâmpinarea unor potențiale conflicte civile (legiuitorul este într-o continuă expectativă și anticipare a unor astfel de situațiuni), stârnite atât de numeroasele „uzurpări” care ar putea avea loc, cât și de factorul deformant uman.

Contra auctoritas (antiteza)

Întreaga scenografie a instituției se joacă pe orbita prezumției (până la proba contrară). Problema nu este de noutate. În mod intuitiv, dar și factic putem spune că aplicarea legii survine ulterior acțiunii. Or, în considerarea acestei idei, argumentul prezumțiilor devine valid.

Posesiunea, la momentul faptului este *aparența* dreptului. Drept, însă, nu poate fi decât dacă decurge din dreptul real al proprietății.

Aparența înclină în sfera contingentului. Contingenta surprinsă în fapt ca alternativă devine dublată de extracția a ceea ce se afișează ca veridic. Afișat-ca-veridic este însuși „faptul replicării în situație”. În această cheie se poate realiza „șantierul explicativ” al posesiei ca fapt în realitate. Astfel, rămânem în situația în care acțiunea întrece legea ca timp de desfășurare și deci nu se poate ajunge la o „purificare” a realității.

Dicta sive concordia discordantium sive conjunctio oppositorum (sinteza)

Așadar, posesia reprezintă, finalmente, un „prim contact” în raportarea juridică, contact prin care se gravitează în jurul prezumției. Posesia devine în acest fel „fațeta” (acoperământul) dreptului, fiind deci, o prevestire a existenței sau inexistenței lui.

VII. SEPTIMUM QUERAM, BROCARDUM ET DE LEGE FERENDA

Ultima secțiune este rezervată concluziilor, dar și justificărilor dreptului reglementat de textele în cauză, noi încercând să cristalizăm rațiunea de origine a textelor, să găsim excepții (aplicând inclusiv principiul exceptio exceptionis causa), să identificăm varietatea ornamentală a textului, dar și să propunem, dacă există posibilitatea, aspecte legislative de lege ferenda, raportându-ne la politica actuală.

Din păcate, proprietatea aparentă nu este reglementată în Codul civil român în vigoare. Cu toate acestea, având în vedere argumentele enunțate pe întreg parcursul lucrării, se poate observa că ar fi o sarcină în plus acordată legiuitorului. Este lesne de înțeles că această proprietate aparentă nu își găsește foarte des aplicabilitatea în sfera juridică, cel puțin în România, fiind reglementată indirect, prin statuarea altor instituții juridice, care elimină eventualitatea unui vid legislativ. Astfel, este nevoie doar de o interpretare a normelor existente pentru a înțelege existența propriu-zisă a anumitor instituții de drept și, ulterior, prin analogie, observarea întinderii acestora în sfera juridică civilă (și nu numai).

Cu toate acestea, putem să avem în vedere aspectele posesiei și ale bunei-credințe, deoarece, prin analiza lor, se pot formula argumente care să clarifice excepția proprietății aparente.

Cu titlu exemplificativ, art. 938 din Codul civil delimitează instituția bunei-credințe, relevant pentru tema aleasă fiind art. (2). Pentru o manifestare autentică a dreptului, intrarea în posesie a terțului dobânditor trebuie să se facă cu bună-credință. Aceasta este o condiție *sine qua non* care sprijină dictonul *Jus est ars boni et aequi*. Este, deci, o trăsătură de bun augur, care relevă conștiință, fidelitate și care arată că, deși nu a cunoscut, a crezut. În acest sens, mai mare decât acestea va vedea. Uniunea comunitară și *bona fides* reprezintă fundamentul lecției dezbătute aici. Prin ea se permite introducerea regulii în drept, ea facilitează însuși dreptul, reprezentând o artă a moralei, a raționalității, a bunului simț și chiar al dragostei reciproce.

Astfel, consacrarea teoriei proprietății aparente poate să nu fie înfăptuită. Cu toate acestea, art. 17, precum și întreg Titlul VIII din Cartea a III-a, corelate, constituie dreptul, deci și o expunere practică și teoretică a proprietății aparente și a posesiei.³⁰

³⁰ Bejan, Lavinia, Codrea, Codrin, *Clarviziunea în drept - De la "faptul prințului" la "capriciile naturii"*. <http://www.centrulrobertianum.ro/scoala-dreptului-organic/prelectiuni.html> [accesat în data de 8.12. 2019]

BIBLIOGRAFIE:

1. Bejan, Lavinia, Codrea, Codrin, *Clarviziunea în drept - De la "faptul prințului" la "capriciile naturii"*. <http://www.centrulrobertianum.ro/scoala-dreptului-organic/prelectiuni.html> [accesat în data de 8.12. 2019]
2. *Biblia ortodoxă*
3. Bonnard, Pierre, *L'Évangile selon Matthieu*, Delachaux et Niestlé, Paris, 1963
4. Boroi, Gabriel, Anghelescu, Carla, Alexandra, Nazat, Bogdan, *Curs de drept civil. Drepturi reale principale*, Ediția a 2-a revizuită și îngrijită, Editura Hamangiu, 2013
5. Ciucă, Valerius M., *Drept roman. Lecțiuni*, vol. I, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2014
6. Codrea, Codrin, *Frusta et fragmina, Essays on European Law*, Editura Hamangiu, București, 2019
7. Codrea, Codrin, „Error communis facit jus via Baudrillard –the Complicity between Law and Simulacra”, în *Hermeneia Journal of Hermeneutics, Art Theory and Criticism*, Nr. 15, 2015
8. *Codul civil român*
9. *Codul civil canadian*
10. *Codul civil francez*
11. *Codul civil italian*
12. Craiovan, I., *Tratat de teoria generală a dreptului*, ed. a 3-a revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București 2015
13. Cristea, Simona, *Teoria generală a dreptului*, Ediția 2, Ed. C.H. Beck
14. Dragusin, Caludiu, *Comentariile Codului Civil. Posesia. Uzucapiunea*, Ed. Hamangiu, București
15. Iftimiei, Andra, *Drept comparat și sisteme juridice contemporane*, Ed. Universul Juridic, București, 2018
16. Lițiu, Gheorghe, *Cartea vieții*, Editura Mitropoliei Banatului, 1991
17. Mihoc, Vasile, *Predici exegetice la duminicile de peste an*, Ed. Sophia, 2001
18. Popa, Nicolae, *Teoria generală a dreptului*, Ediția 5, Ed. C.H. Beck
19. Popescu, Simeon, *Explicarea evangheliilor duminicale și ale sărbătorilor împărătești*
20. Stoica, Valeriu, *Drept civil. Drepturi reale principale*. Ediția a 3-a, Ed. C.H. Beck, București, 2017
21. Velimirovici, Nicolae, *Predici*, Ed. Ileana, Ediția a II-a